

Å forstå det ufo

Tenk deg om du fikk vite at barnevernet hadde besluttet å ta fra deg ungen din. Ville du noen gang vært i stand til å kunne slå deg til ro med dette, og klare å forstå at du ikke lenger var en god nok forelder? Er det i det hele tatt mulig å kunne forstå at noe sånt skjer?

Tekst: Ellen Syrstad

Foreldre jeg har intervjuet i min avhandling forteller alle at de strever med å forstå hvorfor barnevernet har tatt fra dem barna deres. Terapeuter i familievernnet jeg har intervjuet forteller at de møter foreldre som strever med å forstå omsorgsovertakelsen, og at de selv står overfor flere dilemmaer i møtet med disse foreldrene. Foreldres streben etter å forstå, og familierapeutenes dilemmaer i møtet med foreldrene var temaet for min avhandling som ble avsluttet ved VID Oslo i desember 2020.

Bakgrunn for studien

Å følge opp foreldre som er fratatt omsorgen for sine barn er et ansvarsområde for barnevernet nedfelt i Lov om barneverntjenester. En gjennomgang Riksrevisjonen hadde av barnevernets oppfølging av foreldre uten omsorg i 2003,

viste at så mye som 70% av barneverntjenestene manglet rutiner for en slik oppfølging. Det er krevende for barnevernet å følge opp foreldre etter at de har tatt fra dem omsorgen, samtidig som flere foreldre ofte ikke ønsker å ha noe med barnevernet å gjøre når de har tatt fra den barna deres (Schofield et al., 2011). Det er bakgrunnen for at det i NOU2012:5 Bedre beskyttelse av barns utvikling ble foreslått at familievernnet skulle utvikle et frivillig tilbud til denne foreldregruppen. Det ble opprettet et spisskompetansemiljø i regi av Barne-, ungdoms-, og familiedirektoratet (Bufdir) som skulle utvikle felles nasjonale retningslinjer for dette arbeidet. Disse retningslinjene ble ferdigstilt i 2017 (Bufdir, 2017). Spisskompetansemiljøet ble opprettet i familievernnet i Sør-Rogaland.

Utvalg og metodisk tilnærming

I samarbeid med dette spisskompetansemiljøet rekrutterte jeg seks foreldre som var fratatt omsorgen for sine barn, og som alle hadde erfaring med oppfølging fra familievernet, og syv terapeuter fra familievernet som alle hadde erfaring med å følge opp foreldre uten omsorg. I perioden juni-desember 2016 gjennomførte jeg to fokusgrupper med begge gruppene, og ett individuelt intervju med alle de 13 deltakerne. Siden studien hadde et aksjonsforskningsdesign, var jeg også opptatt av hvordan deltakelse i intervjuene påvirket deltakernes tenkning og praksis. Disse erfaringene ble bragt tilbake til meg og til fokusgruppen. For å gjennomføre og analysere studiens resultater hadde jeg med meg en medforskergruppe som bestod av to

foreldre uten omsorg, to saksbehandlere fra barnevernet, to terapeuter fra familievernet og to forskere (i tillegg til meg).

Å forstå det uforståelige

Første delstudie var basert på foreldrenes erfaringer med å miste omsorgen for sine barn, deres behov for støtte og oppfølging, og erfaringer med oppfølging av familievernet (Syrstad & Slettebø, 2020). Foreldrene fortalte at de strevde med å forstå hvorfor barnevernet hadde tatt fra dem omsorgen. En forelder forklarte dette som at det var vanskelig å skulle se seg selv i speilet å innrømme at hun prioriterte rus fremfor barna sine. En annen forelder mente en slik erkjennelse ville være som å åpne opp døra til angsten, mens en tredje forelder reflekterte rundt hvorvidt det kunne være en måte å beskytte seg selv på.

De fortalte også at barnevernet brukte ord de ikke forstod, som for eksempel "mentalisering" og "turtaking". I den maktesløse posisjonen de opplevde å være i overfor barnevernet, der mye stod på spill (Frank, 2005) kunne det være vanskelig å be om forklaringer. De opplevde dermed å være i en slags "catch 22" (Ross et al., 2017).

Et spørsmål jeg stilte var hvorvidt det er mulig å forstå når din identitet oppleves som truet (Breakwell, 1986), og foreldrene stemples som "ikke gode nok foreldre" (Schofield et al., 2011)? Foreldrene beskrev avmakten de følte overfor barnevernet som total, og at uansett hvor mye de selv opplevde progresjon, var dette noe de opplevde ikke ble vektlagt ved neste rettssak. Til tross for, eller på grunn av den avmaktsposisjonen de beskrev at de befant seg i, valgte de å samarbeide med barnevernet. Dette gjorde de blant annet fordi de trodde det vil gagne dem selv, både fra å unngå å ta dårlige valg som for eksempel å drikke, og ved at de kunne oppnå goder som for eksempel økt samvær med barna sine. Dermed kan et slikt valg anses

som strategisk innenfor et svært begrenset handlingsrom (Goffman, 1970).

Samarbeidet med barnevernet er beskrevet som at foreldrene gjorde det de trodde barnevernet ville de skulle gjøre, og en forelder beskrev at når hun stod overfor valg i hverdagen hadde hun alltid i bakhodet hva hun trodde barnevernet ville rådet henne til å gjøre. Dette kan forstås som at foreldrenes tidligere handlinger ble definert som "feil", og at det gjorde dem rådvile og usikre på egne handlinger (Nelson, 2001). Foreldrene beskrev sitt møte med familievernnet som annerledes. En av foreldrene sier: "De åpner opp sine armer og du er ikke lenger mislykka" (Syrstad & Slettebø, 2020). De beskrev dette møtet som at fokuset til familievernnet var mer ressursorientert enn barnevernet sitt fokus, og de opplevde å bli møtt med respekt, tillit og åpenhet. Dette ga rom for en annen utforsking av deres historier og situasjon enn det de mente var mulig i barnevernet. Studien viser dermed hvordan en annen utforsking kan forekomme når foreldre ikke posisjoneres som "mislykket forelder". En posisjonering vil alltid ha en

moralsk karakter (Harré & Langenhove, 1991).

Å navigere det normative og det ikke-normative

Terapeutene i andre delstudie fremhevet flere dilemmaer de stod overfor i møte med foreldre uten omsorg (Syrstad & Ness, 2019). Det første dilemmaet handlet om forholdet mellom personlige overbevisninger og deres profesjonelle ideal, som ble særlig tydelig for systemiske terapeuter som favnet om sosialkonstruksjonistiske ideer og idealet om å være en ikke-vitende terapeut (Anderson & Goolishian, 1988). Foreldrene de møtte grep ofte ikke en aktiv ekspert-rolle, og viste en marginalitet og et så omfattende hjelpebehov at det var krevende å skulle være en tilbaketrukket terapeut. Samtidig førte foreldrenes historier ofte til en iver etter å lene seg frem og være mer praktisk orientert enn det deres faglige og teoretiske plattform la til grunn. Dette kan forstås som at deres posisjon var fleksibel og at de tilpasset seg foreldrenes behov, og det kan forstås som at de var vitne til historier som preget dem emosjonelt og at det fikk konsekvenser for

deres handlinger (Weingarten, 2003). Det terapeutene imidlertid var bekymret for var hvorvidt deres aktive rolle ville føre til at foreldrene forble i en passiv rolle (Watzlawick, 1980). Terapeutenes neste dilemma var knyttet til deres sosialkonstruksjonistiske ideal om at virkeligheten kan forstås ulikt, at ikke en forståelse er mer "riktig" enn en annen, og at virkeligheten er noe man sammen skaper i sosiale fellesskap (Gergen, 2015). Dette idealet innebar at terapeutene anerkjente foreldrenes historier til tross for at flere av historiene om hvorfor de var blitt fratatt barna kunne virke usannsynlige. Gjennom en narrativ tilnærming kunne de tilnærme seg deres historier uten å ta stilling til sannhetsgehalten, og jobbe med å utvide og utforske historiene. Dette kunne imidlertid føre til et komplisert samarbeid med barnevernet, som gjerne forholdt seg til en annen historie rundt hva som hadde skjedd forut for omsorgsovertakelsen, og som var opptatt av å komme frem til den endelige sannheten. At terapeutene kun fikk høre foreldrenes historier om deres møte med barnevernet utgjorde et tredje dilemma

som handlet om at de ofte fikk høre sterke historier om hvordan foreldrene hadde blitt behandlet av barnevernet. Denne ensidige vinklingen kunne medføre at terapeutene stilte seg kritiske til barnevernets praksis og at dette igjen påvirket deres tillit til dem som system (Syrstad, 2020).

Medforskning: Maktskjevhet eller demokratisering av kunnskap?

Tredje delstudie handler om forskningsprosessen og hva vi opplevde å få ut av å forske sammen som medforskergruppe (Syrstad, 2020, om medforskning jf. Borg & Kristiansen, 2009; Askheim, Lied & Østensjø, 2019). Den diskuterer hvorvidt en slik prosess kunne bidra til å utjevne makt og demokratisere kunnskap. Det vi erfarte var at flere perspektiver kunne skape, men også løse spenninger i medforskergruppen. Dette ble eksemplifisert blant annet som at foreldrenes manglende forståelse for omsorgsovertakelsen var noe saksbehandleren i barnevernet opplevde hun måtte stå til ansvar for i gruppa der hun erfarte å være i en utsatt posisjon. Samtidig løftet en av forskerne frem hvordan en slik gruppe også kunne være en arena til å drøfte at noen kunne havne i en slik uheldig posisjon. Dette hadde også paralleller til deres posisjoner i praksis og bidro dermed med nyttig overføringsverdi. Det neste funnet pekte på at foreldrenes deltakelse kunne skape avstand til foreldrene de representerte. En av foreldre-medforskerne hadde flere ganger fått høre at hun ikke lenger representerte foreldrene som gruppe. Samtidig mente hun at hennes deltakelse også bidro til å redusere stigma rundt dem som gruppe. Hun sa at "kanskje min deltakelse kan bidra til at folk ikke lenger tenker at de er så farlige disse foreldrene, og at man ikke nødvendigvis får brennmerker av å snakke med dem (Syrstad, 2020). Det tredje

funnet viser til hvordan medforskerne på ulike måter bidro inn i forskningsprosessen, både med egenerfaring, praksiserfaring og erfaring fra forskning. Det viser også at forskningsprosessen fikk betydning for dem på ulike måter, både individuelt, faglig og som forskere. Eksempler på dette var hvordan saksbehandleren fra barnevernet fortalte at hun var inspirert av ideer i gruppen til å innføre kontaktpersoner for foreldre på sin arbeidsplass, og et eksempel fra en av foreldrene var hvordan gruppen hadde fått han til å tenke annerledes rundt sin egen rolle som forelder.

Avslutning

Å ikke forstå noe av det verst tenkelige som kan ramme oss mennesker er forståelig. Og det kan ha mange forklaringer. I denne avhandlingen har jeg forsøkt å forstå dette i lys av de posisjonene vi blir plassert og plasserer oss selv i som enkeltindivider, som del av et system og som del av en felles forståelse som skapes i ulike diskursive fellesskap. Avhandlingen kaster også lys over hvordan barnevernet og familievernet møter, og har mulighet til å møte foreldrenes historier ulikt. De to tjenestene har ulikt mandat, som igjen tilbyr dem ulike posisjoner og ulikt handlingsrom. For foreldrene er begge de to tjenestene viktige; barnevernet har vedtaksmyndighet og kan fatte beslutninger, mens familievernet kan tilnærme seg foreldrenes historier på en måte som kan hjelpe dem å skape mening i noe som ofte kan fremstå som meningsløst. På denne måten kontekstualiserer og tydeliggjør avhandlingen familievernets særpreg og forskjell fra mer vedtaksbemyndigede virksomheter som for eksempel barnevernet. I en tid der familievern tjenesten står i et spenn mellom å utvikle "beste praksis" og tjenestens systemiske røtter, er dette bidraget viktig. Den tydeliggjør noen av forskjellene mellom tjenestene, og gir et empirisk bidrag til å

forstå hvorfor det er vanskelig å forstå hverandre, og å oppnå konstruktivt samarbeid mellom tjenestene. Til tross for at et slikt samarbeid kan være krevende, og at familievernets oppfølgingstilbud for foreldre uten omsorg går en usikker fremtid i møte (jf. NOU2019:20 En styrket familietjeneste – en

gjennomgang av familieverntjenesten) er det helt nødvendig å tilstrebe dette samarbeidet for at foreldrene skal kunne få en verdig og meningsfull oppfølging og ikke igjen bli bortprioritert i det norske velferdstilbudet.

Litteraturliste

